

Estók József

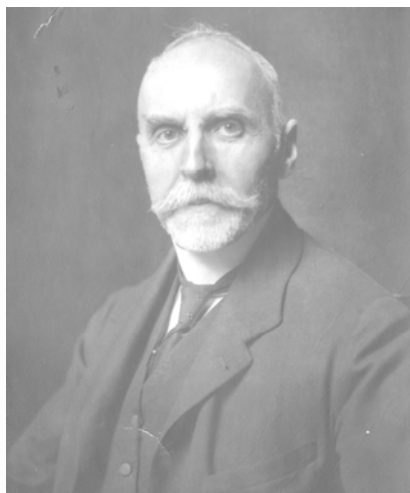
A magyar börtönügy arcképcsarnoka

Balogh Jenő
(1864 – 1953)

*„... a bűncselekményt nem megtorolni kell,
hanem a züllés és a bűncselekmények
okait kell elhárítani.”*

(Balogh Jenő)

A jogi és az államtudományok doktora, jogtudós, vallás- és közoktatásügyi politikai államtitkár, igazságügyminiszter, számos igazságügyi reform megvalósítója, egyetemi tanár, több egyetem tiszteletbeli doktora, a Magyar Jogászegylet, a Magyar Pedagógiai Társaság, a Budapesti Pszichológiai Társaság, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a Magyar Néprajzi Társaság tagja. A MTA tagja, majd főtitkára, később pedig másodelnöke, a dunántúli református egyházkerület főgondnoka, majd az egyetemes református konvent világi elnöke.

Balogh Jenő 1864. május 14-én született a Veszprém megyei Devecseren kisknemesi szülők gyermekeként. Édesapja, aki szintén jogi akadémiát végzett, mint írnok részt vett az 1848. évi országgyűlésen, majd önkéntesként a 1948/49-es szabadságharcban, annak bukása után egy ideig a családi gazdaságban tevékenykedett, ezt követően Devecserbe hívták ügyvédnek. Apjának a szabadságeszmék iránti elkötelezettsége, Deák Ferenchez való kötődése, a puritán keresztény értékeket képviselő családi miliő – ahogy ezt Balogh Jenő az egyik életrajzában leírja – nagy hatással volt világnézetének, szakmai tevékenységének és életmódjának alakulására. Feltehetően ezeknek volt tulajdonítható az az „erős magyar nemzeti érzés”, amely komoly hatással volt a politikai, de a szakmai pályafutására is.

Önéletrajza szerint az elemi iskola első osztályának ismereteit – magántanulóként – a szülői házban sajátította el, nyolc éves korától két éven keresztül a pápai református gimnáziumban tanult, majd 1874-től – mivel a család Győrbe költözött – a győri Szent Benedek rendi gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol 1880-ban sikeres érettségi vizsgát tett.

Jogot a győri jogi akadémián, a budapesti egyetemen, majd 1885–86-ban a berlini egyetemen tanult. 1887-ben Budapesten jogtudományi és államtudományi doktori oklevelet szerzett. Ekkor már több nyelven beszélt.

1887-től Budapesten ítéltáblai segédfogalmazó lett, 1891-től az Igazságügyi Minisztérium törvény-előkészítő osztályán titkárként, majd később osztálytanácsosként dolgozott. 1897–1900. között ítéltáblai bíró.

A magántanári képesítés megszerzését követően 1888-ban a budapesti tudományegyetemen a büntetőjog és a büntetőeljárás magántanára lett, majd 1900-tól 1910-ig, államtitkári kinevezéséig az anyagi és az alaki büntetőjog rendes tanára, 1903–1904-ben kar dékánja, a debreceni és a kolozsvári egyetem tiszteletbeli doktora.

1910 novemberétől 1913 januárjáig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium politikai államtitkára, 1913. január 4-től 1917. június 15-ig igazságügyminiszter.

1910-1918 között a Nemzeti Munkapárt programjával a marosújvári választókerület országgyűlési képviselője. A felsőház tagja 1927-től 1945-ig.

A Magyar Tudományos Akadémiának 1901-től levelező, 1912-től rendes tagja, 1920. és 1935. között az MTA főtitkára, 1940-től 1943-ig pedig az akadémia másodelnöke. Az MTA főtitkáráként jelentős szerepe volt az intézmény anyagi helyzetének rendbetételében. Az 1920-as években határozottan fellépett az akadémián is megjelent szélsőjobbaldali-antiszemita irányzat ellen.

Visszatérve tanári, tudósi pályájára: 1888-tól, az egyetemi katedrára kerülésétől kezdve egyre többet foglalkozott kriminológiai kérdésekkel, a börtönüggyel, a bűncselekmények megelőzésével, a visszaesés témakörével, a fiatalkorúak kriminalitásának okaival, a velük szemben tanúsítandó bánásmóddal. A jelzett témában született az egyik akadémiai székfoglaló beszéde is, amit „A kriminológia hatása az ítélkezésre” címen publikált.

Számos fontos törvény (pl. a fiatalkorúak büntetőjoga, a büntetés feltételes felfüggesztése, a börtönügyi igazgatási reformok, a próbára bocsátás, a képviselőházi bíráskodás stb.) meghozatalát kezdeményezte.

Tudományos munkáinak zömét az 1800-as évek végétől 1910-ig – politikai pályára lépésének kezdetéig – publikálta. Ez az időszak a magyar börtönügy és a bűnügyi tudományok fejlődésének is kiemelkedő időszaka.

Balogh Jenő kriminológiai munkásságát vizsgálva külön kell szólni a fiatalkorúakat érintő tevékenységéről. Munkáiban, tudományos értekezéseiben különösen nagy jelentőséget tulajdonít a fiatalkorúak esetében a prevenciónak, a megtorlás helyett a züllés és a bűncselekmények okainak feltárására, elhárítására helyezi a hangsúlyt.

Álláspontja az, hogy a nyomor, a szegénység, az éhínség, a nyomasztó gazdasági helyzet, a gazdasági egyenlőtlenségek és a bűnözés alakulása között szoros kapcsolat áll fenn. E negatív tényezők közé sorolta még a nagyvárosok túlszűfolt munkáslakásainak problematikáját is, ahol különböző családok élnek egyazon szobában, és a romlott, züllött gyerekek rossz példája, csábítása követendő példa lehet a hasonló korú társaknak, és egyben egyik melegágya a fiatalkorú bűnözővé válásnak.

Szintén a kriminogén tényezők közé sorolta a romlott, erkölcstelen, laza, szeretet nélküli családi környezetet, a szülők mértéktelen élvezetvágýát, továbbá a vallásos érzés hiányát.

Miniszterségének időszakához köthető többek között a fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőjogszabályok reformja, a fiatalkorúak bünetőbíróságának a létrehozása. A törvény szellemiségéből adódóan a fiatalkorúakkal kapcsolatos ítékezés alapgondolata a nevelés, a mentés, a megelőzés lett.

Miniszteri kinevezését követően látogatást tett néhány, a fiatalkorúak elhelyezésére kijelölt fogházban, és az ott tapasztaltak alapján arra az elhatározásra jutott, hogy a bonyolult végrehajtási rendszer egyszerűsítése, a felkészültebb személyzet biztosítása, a nevelési, foglalkoztatási célok szakszerűbb és eredményesebb megvalósítása érdekében – ugyan feladva a fiatalkorúak önálló intézete létrehozásának a gondolatát – az egy évnél hosszabb szabadságvesztés-büntetésre ítélt fiatalkorúakat egy országos fogházban helyezték el.

A fiatalkorúakkal szemben a rövidtartamú, határozott idejű szabadságvesztés helyett a hosszabb tartamú, vagy határozatlan idejű szabadságvesztés kiszabását tartotta célszerűnek alkalmazni, mert szerinte a büntetés nevelő jellege csak abban az esetben eredményes, ha az hosszabb ideig tart.

Lelkes híve, képviselője és motorja volt a patronázs mozgalomnak. „Ha minden virág, levél és gyümölcs a 'gyökér érdeme', akkor alig van hazánkban patronázs-mű, amely valahogy nem Balogh Jenő érdeme volna” – olvasható egy alapítványi aktivista visszaemlékezésében.

A „preventív gyermekvédelem” körébe nemcsak a pártfogó felügyelet intézményét sorolta, hanem a megelőzésnek azt a – büntetőjogon kívüli – formáját, amely elsősorban a közigazgatási eszközök alkalmazására épül. Álláspontja szerint, ha a bűncselekmények elkövetése családi okokra vezethető vissza, akkor az ilyen szülők alkalmatlanok a gyermek nevelésére, tőlük meg kell vonni a szülői hatalmat (az érintett gyerekeket, ha bűncselekményt még nem követtek el, gyermekmenhelyekbe kell elhelyezni), ugyanakkor a tisztességes szülőknek minden segítséget meg kell adni, hogy megfelelő eréllyel tudjanak fellépni a züllésnek indult gyerekekkel szemben.

Szerinte az iskolának nemcsak oktató, hanem nevelő feladatot is el kell látnia. Minden lehetséges eszköz bevetését sürgetette, amivel felszámolható a nyomor és a tudatlanság.

A fenti célok megvalósítása érdekében támogatta – saját vagyonából is – a gyermekmenhelyek, szeretetházak létesítését. Ezekre a célokra a magánadományok mellett a központi állami intézkedések bevezetését, az állami szerepvállalás növelését szorgalmazta, és sürgető feladatnak tekintette – többek között – a közjótékonyság és a szegényügy szabályozását, a betegsegélyezést, a munkásbiztosítást.

Balogh Jenő tudományos tevékenysége mellett az egyházi területen is kiemelkedő munkát végzett. 1917-től a református egyház zsinatának tagja, 1921-től haláláig a dunántúli egyházkerület főgondnoka és az egyetemes konvent tagja volt. 1928–1933. között a zsinat világi alelnöke, 1933-tól 1951-ig a zsinat világi elnöke, majd 1951-től haláláig ismét a zsinat világi alelnöke. Több

gyülekezetben volt presbiter, és tevékenyen részt vett az egyház szeretetszolgálatának irányításában is.

Budapesten hunyt el 1953. február 15-én, sírját viszont egy vidéki kis faluban lehet megtalálni. Évtizedekkel halála előtt úgy rendelkezett, hogy „temetése a legegyszerűbb, a búcsúvétel szinte néma legyen, földi porrészeit boldogult édesapja mellé temessék a bőnyi falusi temetőbe”. Így a jogtudós

minisztertől, a magyar református egyház nagy halottjától előbb farkasréti temetőben vettek búcsút az egyház püspökei, képviselői és tisztelői, majd koporsóját – kívánságának megfelelően – Bőnyrétalapra (Győr-Moson-Sopron megye) szállították, ahol Pöör József lelképásztor szolgálatával végső nyughelyére helyezték.

Balogh Jenő életműve előtt tisztelegve röviden összefoglalható, hogy kiemelkedő eredményeket ért el a kriminológia alapjainak lerakása, a büntetőjog megreformálása terén, és elévülhetetlen érdemeket szerzett a fiatalkorú bűnelkövetőkkel kapcsolatos munkásságával, az e téren megfogalmazott nézetei – szinte kivétel nélkül – ma is helytállóak.

Balogh Jenő arcképét a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Balogh Jenő síremlékének fotóját Kovács Imola bőnyi református lelkész és Friedery Lászlóné egyházgondnok, Balogh Jenő műveit, illetve a róla szóló írásokat a Sárospataki Református Kollégium Könyvtára bocsátotta a szerző rendelkezésére.

Felhasznált irodalom

- Balogh Jenő: *Börtönügyi viszonyaink reformjához*. Bp. 1888.
- Balogh Jenő: *Gyermekvédelem és büntetőjog*. Bp. 1907.
- Balogh Jenő: *Nyomor és büntettek*. Bp. 1908.
- Balogh Jenő: *Adalékok a fiatalkorú büntetettek pszichológiájához*. Bp. 1909.
- Balogh Jenő: *Fiatalkorúak és a büntetőjog*. Bp. 1909.
- Balogh Jenő: *A büntetőjog válsága*. Bp. 1910.
- Balogh Jenő (1864-1953)*. Református Egyház, 1953. 3-4. szám, 2-3.
- Balogh Jenő*. Új magyar életrajzi lexikon. Szerk. Markó László. I. kötet. A–Cs. Bp. 2001. Farkas Edit: *Balogh Jenő és a patronázs*. In: Büntetőjogi dolgozatok Balogh Jenő születésének ötvenedik évfordulójának ünnepére. Bp. 1914.
- Gönczöl Katalin: *Szegénység és bűnözés*. Szociálpolitikai Értesítő, 1987. 1. szám. 250-300.
- Kabódi Csaba – Lőrincz József – Mezey Barna: *Büntetéstan alapfogalmak*. Bp. 2005.
- Könyáné Kutrucz Katalin: *Balogh Jenő 1864-1953*. In: Balogh Jenő emlékkötet. Bp. 1988.